

הרב חיים אבערלאנדער
רב דקהל שארית ישראל
ראה"כ "אור ישראל" ווילעדניק

מכונות כניסה (ווא"ש מאשינע"ן) בבתי מגורים של גוים בבעלות יהודי בנוגע לשבת

שבת, משום דאל"כ יחול הקנין בשבת וזה אסור, וכ"פ בשו"ת אבני צדק (או"ח סי' ל"ד), ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' צ"ו).

אמנם בדעת תורה (ריש סי' תמ"ד) האריך בזה, והביא בשם ספר דברי שאול (מהגאון רבי יוסף שאול נאטענזאהן זצ"ל) בדרוש לשבה"ג, שהביא בשם ספר לוי חן דמותר למכור בחול ע"מ שיחול הקנין בשבת, וע"כ כתב דבע"פ שחל בשבת מותר לכתוב בשטר מכירת חמץ להנכרי שיחול הקנין בשבת עיי"ש, וכ"ה בשו"ת שואל ומשיב (מהדורא ו' סי' נ') מזה, ובדעת הביא דברי הריטב"א ביבמות דנראה שהוא מותר, וכן הביא דברי המג"א (סי' של"ט ס"ק ח') בשם תה"ד לגבי פדיון הבן דנראה שהוא מותר, אולם בסוף דבריו כתב דבתשו' מהר"י ברונא (סי' קכ"א) נראה שהוא אסור עיי"ש.

וגם בשו"ת תורת חסד להגאון מלובלין (ח"א סי' י"ג וי"ד) כתב להתיר זה, וכ"ה בשו"ת מחנה חיים (ח"ג או"ח סי' כ"ב), ועי' בשו"ת אמרי דוד [סטנסלוב] (סי' ק"ג) שהביא מכמה מקומות בש"ס דמותר ליתן מתנה בערב שבת שתחול בשבת, וממילא ה"ה במכר עיי"ש.

ומעתה לכאורה שאלה הנ"ל אם מותר למכור ע"י מכונה אוטומטי בשבת, תליא במחלוקת הנ"ל, דלהסוברים דאסור לעשות קנין מאליו בשבת, א"כ יהי' אסור למכור במכונה זו, דהא בשבת חל קנין מאת ישראל

נשאלתי אודות בעלי בתים מאחב"י שיש להם בנינים שגרים בתוכם דיירים נכרים, ויש מקום בהבנין ששם יש לבעה"ב הרבה מכונות כביסה (ווא"ש מאשי"ן) אוטומטית, אשר נותנים מטבע לתוך הקופה, ועל ידי זה מזיז החשמל והמאשי"ן מתחיל לכבס הבגדים, והדיירים מכבסים שם את בגדיהם, האם מותר שיפעלו מכונות הללו בשבת ע"י הנכרים.

ויש בזה כמה שאלות, ובתוכם: (א) מקח וממכר בשבת, (ב) האם יש לאסור מכח זה שהכלי מונח ברשות ישראל, (ג) האם יש בזה איסור שכר שבת,¹ ואבאר בס"ד.

מקח וממכר בשבת

הנה בקובץ אור ישראל (גליון ל"ה), הארכתי בס"ד בדברי אחרונים, אודות המכונות (מאשינע"ן) שמעמידים ברחוב, שכאשר משימים לתוכה מטבע, אפשר להוציא באופן אוטומטי איזה דבר מאכל או משקה וכדו', האם מותר לישראל להחזיקו ברחוב בשבת יו"ט.

ובפשטות דבר זה תליא במחלוקת האחרונים, אם מותר לעשות פעולה בערב שבת שעיי"ז חל קנין מאליו בשבת, דבשו"ת רעק"א (כתבים סי' קנ"ט) נסתפק בזה, ולבסוף נוטה לאיסור עיי"ש. וכ"פ בשו"ת כת"ס (או"ח סי' מ"ו), וגם בשו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ר"ה) העתיק להלכה דברי הגרעק"א הללו, וע"כ כתב לגבי מכירת חמץ בערב פסח שחל בשבת, שצריך לכתוב שיתחיל המכירה להנכרי בערב

1. ואם בבנין זה מתגוררים גם ישראלים שאינם שומרי שבת עדיין, יש בזה עוד שאלה משום לפני עור, וכפי שביארנו במק"א.

א"כ הוא הדין דאסור להשתמש בכלי דידן, דהרי ע"י נתינת מעות בהכלי קונה זכות השתמשות בהכלי, ונכלל בזה מכירה על המים והגעז"ז וכח העלעקטרי"ק, משא"כ אם אמרינן דאין איסור מו"מ במכירה אוטומטי, כמו"כ גם זה מותר, וכ"פ בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סי' ס"ז), ובשו"ת באר משה (ח"ו סי' פ"ד). אולם לפי דברי המנחת יצחק הנ"ל צריך לכוין שאינו רוצה לקנות הכסף עד לאחר שבת, וכמו"כ יכוין דכל מי שמשתמש בהכלי ונוטל מימיו וגעז"ז וכח עלעקטרי שלו שהם יקנו אותו קודם השבת.

אם יש להתיר מכירה אוטומטי כשהכלי מונח ברשות ישראל

והנה בבאר משה שם, כתב בשם תשו' המהרש"ג הנ"ל דאם הכלי דמכירה אוטומטי מונח בבית ישראל אז הוא אסור, ולכן כתב הבאר משה דכמו"כ לגבי מכונות כביסה, אם הם מונחים בחנות של ישראל, כמו דנהוג אצלינו דיש לבני אדם חנות שנמצאים שם הרבה מכונות כביסה (לאנר"י בלע"ז) אסור, דהרי החנות נקראת על שם ישראל והוא אסור, עיי"ש.

אולם יש להעיר דהמעין שם בדברי המהרש"ג יראה שכ' הטעם דכשהכלי מונח בבית ישראל הוא אסור, עפי"מ דמבואר בשו"ע (סי' רנ"ב סעי' א') דמותר למכור לנכרי חפץ בערב שבת אפי' סמוך לחשיכה ובלבד שיוצא מפתח ביתו מבעוד יום, וטעם הדבר שלא יחדשו שהישראל מכרו בשבת, א"כ כמו"כ כאן כשהנכרי יוצא מבית ישראל עם חפץ בידו יחדשו דהישראל מכרו בשבת, משא"כ כשהכלי מונח ברה"ר, והעכו"ם אינו יוצא מבית ישראל כלל עם חפץ בידו, מותר, ונהי דגם הכלי הנ"ל נחשב רשות ישראל, מ"מ כו"ע יודעים שלא מסר לו הישראל החפץ כלל בשבת רק מעצמו נטלו, דהכל יודעין שאין הישראל עומד בפנימיות הכלי למכור או למסור לו החפץ, ונמצא שאין שייך מראית עין בזה כלל והוא מותר, עכתו"ד עיי"ש.

ולפי"ז נראה דהא דאסור כשהכלי מונח בבית ישראל, היינו בבית ישראל שגר שם או

המוכר החפץ להנכרי הקונה אותו, משא"כ להסוברים דקנין דנעשית מאליו בשבת מותר, ע"כ גם כאן יהי מותר.

אמנם בשו"ת מהרש"ג (ח"ב סי' קי"ז) האריך בנידון זה והעלה להתיר, וכתב דלא מיבעיא לשיטתו דמבאר שם דכשאיין הישראל עושה שום פעולה בשבת רק הקנין חל מאליו בשבת דהוא מותר, ודלא כהרע"א הנ"ל, בודאי דמותר מכירה אוטומטי, אלא אפילו לשיטת רעק"א הנ"ל דאסור, התייח דמתחילה יודע הישראל שיוגמר המקח בשבת, ולכן הוי כמוכר בשבת, דאסרו משום גזירת כתיבה, אבל במכונה אוטומטי אינו קובע כלל זמן על שבת, ואין הישראל יודע כלל אם יבוא הגוי לקנות בשבת או בחול, בודאי אין שום איסור להישראל, עיי"ש.

גם בשו"ת חלקת יעקב (או"ח סימן ס"ז) האריך לבאר דאף לשי' הרע"א הנ"ל כיון דאינו מייחד בפירוש שיחול הקנין בשבת, וכמו"כ אינו יודע אם משהו יקנה בשבת, בוודאי דאינו נכלל באיסור מו"מ בשבת עיי"ש. וכ"פ בשו"ת באר משה (ח"ו בקונטרס עלעקטריק סי' פ"ד), ובשמירת שבת כהלכה (פרק כ"ח סי' כ"ט הערה ע') בשם הגרש"ז ארזעבראך זצ"ל.

אמנם בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן ל"ד) נוטה לאיסור בזה, ותו"ד דמדברי המהר"ם שיק ואבני צדק הנ"ל, נראה דאף דהקנין נגמר מאליו בשבת בלא מעשה הישראל אסור, ותו נראה מדבריהם דאפי' כשאין הישראל מייחד בפירוש שיחול הקנין בשבת ג"כ אסור, וע"כ כתב שאי אפשר להתיר מכירת אוטומטי רק באופן שהמוכר יכוין שאינו רוצה לקנות המעות עד אחר שבת, וכמו כן יתנה בפירוש קודם שבת דכל מי שבא לידו החפץ מהכלי בשבת כבר יחול הקנין עוד מלפני השבת עיי"ש, ובאור ישראל (גליון ל"ה הנ"ל) הארכתי דדבריו צריך ביאור, דמי שבאה לידו חפץ מהכלי בשבת, האיק קונה אותו בע"ש עיי"ש.

והנה זה נוגע גם לשאלה דידן, דאם אמרינן דמכירת אוטומטי אסור משום מו"מ בשבת,

מקום בהבנין שלו [כמו דנהוג שנמצאים בדרך כלל במרתף הבית וכדו'], ואין משתמשים בהם אלא הדיירים של הבנין, אזי אמרינן דאעפ"י שהם יודעים דהבנין שייך לישראל, מ"מ הם ג"כ יודעים שאין ישראל נמצא כלל במקום שמכבסים הבגדים, רק הכל נעשה באופן אוטומטי, וע"כ אין בזה שום מראית העין והוא מותר, ובפרט אם הדיירים הם רק נכרים, ולגבי נכרים אין שייך מרה"ע כלל כמבואר בהפוסקים, וכעין סברא זה מובא בסי' רמ"ג סעי' ב' ברמ"א, עיי"ש.

ותו נראה, דאפי' בחנות באופן שאסור הגאון בעל באר משה הנ"ל, היינו כשהחנות נמצאת בשכונת ישראל, משא"כ כשנמצאת שלא בשכונת ישראל, אעפ"י שהוא בתוך תחום ישראל הוא מותר, דהא אין שייך מראית העין לגבי נכרים, הגם דלגבי מחובר מחמרינן אפי' בתוך התחום (כמבואר בסי' רמ"ד סעי' א'), היינו דוקא במחובר, משא"כ בתלוש אפי' כשהוא מפורסם דהוא חפץ של ישראל, כגון ספינה הידוע לכל שהוא של ישראל דהוא אסור (כמבואר שם סעי' ד'), מ"מ כ' המג"א שם (ס"ק י"ג) דהיינו דוקא כשעושה במקום מפורסם (כמבואר בסי' רנ"ב סעי' ג'), ועי' בלבושי שרד (שם), וא"כ נראה דאפי' בחנות שהוא במקום מפורסם, מ"מ אם נמצאת שלא בשכונת ישראל, כיון דבדרך כלל אין ישראל נמצא שם בשבת, לא מקרי דנעשה במקום מפורסם אף שהוא בתוך התחום.

ובפרט דכאן הוא רק מראית העין מדרבנן, דהיינו דיחשדו דישראל מכר לו בשבת (שזהו איסור דרבנן), ובמראית העין באיסור דרבנן מתירין כשאינו נעשה בפרהסיא כמבואר בתוס' (מובא בט"ז סי' רמ"ג ס"ק ג'), ועי' במשנ"ב בבהל"כ סי' רנ"ב (סעי' א' בד"ה מבעוד יום), דאם העכו"ם רוצה לקחת החפץ מבית ישראל בלילה דהוא מותר, כיון דהוא רק מראית העין דרבנן דהוא מותר במקום דאין רואים, ועכ"פ כשהכלי מונח באיזה מקום בהבנין, בוודאי דלא מקרי מקום מפורסם כנ"ל, ומותר אעפ"י דהוא ברשות ישראל.

בחנותו, וע"כ אמרינן דהרואה אדם יוצא משם עם חפץ בידו, אינו יודע שלקחו מכלי אוטומטי, רק יאמר דהישראל מוכרו לו בעצמו, משא"כ אם ישראל שוכר איזה חנות או מקום במלון או בבית חולים ונותן שם הרבה כלי אוטומטי זה, ומוכר בזה שם הרבה חפצים, היות דאין הישראל נמצא שם כלל למכור חפצים, רק יש לו כלים הנ"ל ועל ידו מוכרם, אזי אעפ"י שהמקום דהוא נמצא שייך לישראל עכ"ז יהי' מותר. וכמו"כ מי שיש לו בנין עם הרבה דיירים נכרים או משרדים נכרים, דשכיח דנותן באיזה מקום ציבורי כלי הנ"ל, דהוא מותר, דאעפ"י דהוא מונח ברשות ישראל, מ"מ הלא הכל יודעין דאין הישראל נמצא שם למכור החפצים בעצמו. ולפי"ז היה יוצא דכמו"כ מי שיש לו חנות שיש שם הרבה מכונות כביסה (לאנדר"י בלע"ז) דהם מותרים, דאעפ"י דנקראת על שם ישראל, מ"מ הכל יודעים דאין הבעה"ב נמצא שם כלל, והכל נעשית ע"י מכונות אוטומטיים, ולמה יהי' אסור.

ותו נראה, דאפי' אם נימא דמכירת אוטומטי ע"י כלי המונח ברשות ישראל הוא אסור אפי' באופן שמונח במקום שאין הישראל נמצא שם כלל, כיון דלמעשה אסרו חז"ל שלא יהי' נכרי יוצא מרשות ישראל בשבת עם חפץ בידו, מ"מ נראה דהא תינח אם הנכרי יוצא מרשות ישראל עם חפץ בידו אז הוא אסור, משא"כ כשמשתמש בכלי כביסה של ישראל המונח ברשות ישראל, ואינו יוצא משם עם החפץ בידו, אין שייך בזה מראית העין כלל, דהא מי שנמצא שם בפנים בחנות, ורואה דהנכרי משתמש בכלי זה, הלא הוא גם רואה שאין הישראל הבעה"ב נמצא שם, רק הכל נעשה באופן אוטומטי, וע"כ אין שייך בזה מראית העין ומותר.

ותו נראה דאפי' אם נימא כמו דמשמע מפשטות דברי הבאר משה הנ"ל, דבכל אופן הוא אסור, היינו בחנות דנקרא ע"ש ישראל, והוא פתוח לרבים, ויכול להשתמש בהם כל מי שירצה, משא"כ מי שיש לו כלים הנ"ל באיזה

האם יש לאסור מדין שכר שבת

ועכשיו נבאר אם אין בזה איסור שכר שבת, דהא הנכרי משלם בעד השתמשות במכונות הכביסה בשבת, הגם שהישראל מקבץ באמצע השבוע כל המעות ביחד, ונכלל בזה גם המעות ששילמו בשביל הכביסה שבאמצע השבוע, מ"מ אין זה נקרא "בהבלעה", דהא על כל כביסה וכביסה משלם הנכרי בפנ"ע, ונמצא דהרויח הישראל בעד כביסה דשבת בפנ"ע, וזהו אסור, אפי' היה היכא תמצא שישלם הנכרי בעד הרבה כביסות ביחד, עכ"ז כיון דנתחייב לשלם בעד כל כביסה בפנ"ע, וכש"כ כאן דמשלם על כביסה דשבת בפנ"ע ע"י שמכניס מעות בתוך הכלי, וקנה הישראל המעות, דהרי כליו של אדם קונים בשבילו, א"כ בוודאי דמקרי שכר שבת שלא בהבלעה והוא אסור.

וכ"כ המהרש"ג (או"ח ח"א סי' ס"ה) בענין מכונת דישה (דרע"ש מאשי"ן) שנותנין לנכרי ודשים בו בשבת, והישראל מקבל אחוים ממה שהנכרי עובד גם בשבת, והאריך בהתירא, ובתוך הדברים כתב שהרי פשוט דאף דשכר שבת אסור מ"מ מותר לקבל שכר בעד העצים והדלק (בענוי"ן), דהוה דומיא דלוקח דבר של חבירו בשבת ואכלו דצריך לשלם, ואפילו אם הרויח עי"ז חבירו, כיון דהרויח בהחפץ או בדבר המאכל, לית לן בה, דהוה שכר שבת בהבלעה, דהא הרויח נבלע בתוך דמי הקרן של החפץ, וממילא ה"ה במכונת הדישה כיון שצריך לשלם בעד העצים והדלק, מותר לקבל גם בעד השתמשות בהכלי בהבלעה, ואין מוכרח שיהא שכר היתר הרוב, כי אפילו שכר שבת הוא הרוב רק שמקבל בהבלעה ולא נקצב שכר שבת מותר, עיי"ש.

גם בשו"ת ערוגת הבשם (או"ח סי' ס"ג) העתיק דברי הגו"ב הנ"ל, ועפי"ז כ' דמותר לקבל שכר בעד שכירת כלים ליום השבת אם הכלי פוחת והולך כל מה ששתמשין בו טפי, דכיון דדמי הפחת מותר לו לקבל, דאטו מי שמזיק לחבירו בשבת יאמרו דפטור לשלם דהוי שכר שבת, א"כ מותר לו לקבל בהבלעה עם דמי הפחת גם בעד המשתמשות בהכלי, והא דמבואר בסי' רמ"ו (סעי' א') דאסור, שם מיירי בכלים שאין פחת תשמישן ניכרת כ"כ, ולא נפחת דמיו בכל עת תשמישו, עיי"ש.

אמנם נראה דסברא זו אינו מוסכם לכו"ע, דבשו"ת מהר"ם שיי"ק (או"ח סי' צ"ו) נתקשה בדברי הגו"ב והח"ס, שהתירו לשכור גוי בקבלנות להסיק מרחץ, ע"י שנכרי מקבל שכר מכל היסק והיסק, שהרי הגוי הוא שלוחו של ישראל להסיק המרחץ ולהשכיר את בית המרחץ וכליו לאיש שבא לרחוץ בשבת, דזה בוודאי שכירות מקרי, דמה לי שכירות לשעה או לזמן מרובה, וא"כ אז משכיר הגוי לאיש

אמנם זה אינו, דבשו"ת נו"ב (מדהורא תניינא או"ח סוס"י כ"ו) לענין שכר הרחיצה בשבת, כתב וז"ל: דהרי שכר העצים בוודאי דמותר ליקח "דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת לא יפרע לו בחול", א"כ מותר ליקח ג"כ שכר הרחיצה בהבלעה עם שכר העצים ע"כ, והובאו דבריו בשו"ת מנחת יצחק (ח"ג סי' ל"ד), ולכן כ' דבכל מכירת אוטומטי אין בו איסור שכר שבת, אעפ"י דבעל הכלי מחשב במחיר גם בעד השתמשות בהכלי², מ"מ כיון דהוא בהבלעה עם מכירת החפץ הוא מותר עיי"ש.

וא"כ הוא הדין כאן, כיון דמי שמכסב עם הכלי משתמש במים וחשמל (עלעקטרי"ק) של בעה"ב, וגם הגע"ז ע"י שלוקח מים חמים, ומי משתמש במכונות לייבוש ג"כ לוקח גז וחשמל מבעה"ב, ומותר לקבל מעות בשביל זה, ע"כ יכול לקבל בהבלעה גם בעד השתמשות בהכלי.

2. אולם לכאורה דבריו צ"ב קצת, דבמכירה אוטומטית אין המוכר נוטל כלום בעד השתמשות בהכלי, דהלוקח אינו משתמש כלל בהכלי, ורק המוכר משתמש בהכלי לעשות בשבילו מעשה מכירה, ומה שנוטל מהלוקח הוא רק פרוען בעד החפץ, וא"כ אפי' לפי דברי המהר"ם שיק שכ' להלן דאינו סובר כהגו"ב, אין במכירה אוטומטית משום שכר שבת.

במרחץ שלו, והוצאות העצים הם כדי שהמים בשעת רחיצה יהי חם, משא"כ כאן שבשעת כביסה לוקח המכבס ומשתמש במים והעלעקטרייק של בעל המכונה, שפיר נחשוב כמו מכירה ומותר, ודו"ק.

ולמעשה הי' נראה שהגם שמדברי המהר"ם שיק נראה דאינו סובר כהנו"ב הנ"ל, מ"מ כבר כתבנו דהרבה אחרונים הביאו דברי הנו"ב להלכה למעשה, ועי' בשו"ת שבט הלוי (חלק ט' סימן ס"ו), דמתיר מכח דברי הנו"ב אלו, לקבל שכר בשביל טבילה במקוה בשבת אפי' שלא בהבלעה עם שאר ימים, עיי"ש, וע"כ שפיר יש להקל לגבי מכוונות כביסה דאין בהם משום שכר שבת.⁴

לבאר דגם השו"ע הרב ס"ל דאין במכירה איסור שכר שבת

וחכ"א העיר מדברי השו"ע הרב (בסי' שמ"ה סעי' ט"ז) שכתב: מותר ליתן לנכרי סחורה למכרה או מעות להתעסק בהן, ואעפ"י שהנכרי מתעסק בהן בשבת, אין בכך כלום, כיון שישראל לא צוה לו שיתעסק בשבת וכו', והוא שיתן לו חלק מהרווח שירויח, שאז הוא מתכוין בעסקו בשבת לצורך עצמו להרבות בשכרו, והישראל נהנה מאליו כשנוטל גם שכר שבת בהבלעה, ע"כ. הרי דסובר השו"ע הרב דגם במכירה צריך לקבל המעות בהבלעה. אולם צ"ב, דמאי שנא אופני מכירה דמותר לעשותן בשבת וכמבאר בסי' שכ"ג, וצ"ל להיות דשכר שבת אסור משום חשב מו"מ כמבאר ברש"י (כתובות ס"ד), ע"כ אמרינן דהיכא דהוא משנה מדרך המכירה שרגיל

שבא לרחוץ וכו', וממילא השכר שמקבל מאיש הרוחץ שם הוא של הבעלים, והוי שכר שבת שלא בהבלעה, ואפילו אם הגוי עושה גם כן בע"ש ובמוצאי ש"ק ונותן הכל ביחד לבעה"ב, לא מקרי בשביל זה הבלעה, דאטו משום דעירב המעות מקרי הבלעה, וא"כ למה אינו אסור משום שכר שבת ע"כ, ולכאורה לדברי הנו"ב אלו לק"מ, דהרי שכר העצים מותר ליקח, ע"כ מותר ליקח בהבלעה גם בעד הרחיצה, ולא מקרי שכר שבת³, וע"כ דסובר שלא כהנו"ב הנ"ל, וסובר דזה שפיר מקרי שכר שבת.

אולם לדבריו צ"ב מש"כ הנו"ב שם "דאטו מי שלוקח דבר מחבירו בשבת לא יפרע לו בחול" א"כ מותר ליקח ג"כ שכר הרחיצה בהבלעה עם שכר העצים, ונראה דסובר דאה"נ באופן שיש מכירה ממש דהמעות שנותן הלוקח הוא בשביל איזה חפץ שנמכר לו, אז הוא מותר, משא"כ במרחץ המעות שמשלם הרוחץ הוא בשביל השתמשות במרחץ חם, ולא בשביל דמי עצים שהוציא בעל המרחץ, ודמי עצים הם נחשבים להוצאות של בעל המרחץ שיכול ליתן להרוחצים מרחץ חם, וע"כ כל המעות שנותן הרוחץ נחשב שכר השתמשות בהמרחץ, ואסור משום שכר שבת, וא"כ לדבריו מסתבר דגם כאן לגבי מכוונות כביסה מקרי דמשלם בעד השתמשות בהכלי, ולא שקונה אצלו מים או עלעקטרייק וגע"ז, והם נקראים הוצאות לבעל הכלי, והוא אסור.

אולם אין זה ברור, די"ל דשם אינו מקבל הרוחץ מהבעל המרחץ כלום, רק דמשתמש

3. גם בשו"ת ערוה"ב (ס" מ"ב אות ג') נתקשה בזה, והניח בצע"ג עיי"ש, אולם צ"ע דהלא הערוה"ב בעצמו (ס"ו ס"ג) העתיק דברי הנו"ב להלכה, וצ"ע.

4. ואפ"ל עוד סברא להתיר, עפ"י מ' שמחדש בשו"ת מחנה חיים (ח"ג או"ח סי' כ"א), דשכר שבת אסור רק בעבור פעולה הנקשרת ביום ההוא, דהיינו שבת או יו"ט, כגון חזן שנתקבל להתפלל בשבת ויו"ט, דאז צריכים איש היודע לומר ולנגן בקול נעים, א"כ שכרו קשור ביום שבת דוקא, וכמו"כ בעל תוקע שלוקח שכר בעבור התקיעות שהם ביו"ט, משא"כ כגון בשאלה דנשאל שם בישראל שנשכר להוביל המכתבים מבי דואר לכל אחד בביתו ומקבל בשביל שכרו איזה פרוטות בשביל כל מכתב, האם זה אסור משום שכר שבת, והלא שם אין עבודתו מקושרת עם שבת, היינו האגרות אשר באים בשבת, שהרי אם היו המכתבים מגיעים בחול, היה שכרו שוה כמו באם הם מגיעים בשבת, א"כ כעת שהגיע המכתב בשבת, הוה השכר שבא במקרה ואינו קשור ביום שבת דוקא, וע"כ אין בו איסור עיי"ש. ולפי"ז י"ל דכמו"כ כאן שבמקרה בא נכרי להשתמש בהכלי בשבת, והיה יכול להשתמש בו אתמול כמו היום, ע"כ לא מקרי שכר שבת. אולם היות שדבריו המה חידוש, ויש להאריך בביאור דבריו, א"כ יש לדון אם סברתו שייכת בענינו, וצ"ע.

ולפי דבריו נמצא הדטעם דאין במכירה איסור שכר שבת, הוא משום דמכרו להנכרי כבר מע"ש ונמצא דהרויח כבר מע"ש, משא"כ כשמוכר איזה חפץ בשבת, דנמצא דהרויח בשבת עצמו, אסור משם שכר שבת. ולפי"ז אפ"ל דזה הוא ג"כ שי' השו"ע הרב, ולכן בסי' רמ"ה דמיירי דמוכר בשבת עצמו, ונמצא דהרויח הישראל בשבת עצמו, ע"כ התיר רק כשהוא בהבלעה, משא"כ בסי' רמ"ד לגבי מכס שמכר להנכרי כבר בע"ש, שם מותר אפי' שלא בהבלעה.

אולם בתהלה לדוד (שם אות י"א) נתקשה במש"כ המג"א שם [והעתיקו בשו"ע הרב סעי' י"ב] דאם נכרי הביא דבר מאכל בשביל המכס אעפ"י שלא הובא מחוץ לתחום ואין בו חשש צידה ומחובר דאסור לקבל משום ממצאו חפצין, ולכאורה קשה למה אין בזה משום שכר שבת, וכתב וז"ל: אבל נתיישבתי וראיתי שדבר זה צריך הבנה, דהנה בניני מאכל ומשקה שמותר למוכרם בשבת כמבואר בסי' שכ"ג מותר לקבל המעות אחר שבת, ולמה אין בזה משום שכר שבת, וע"כ דשכר שבת לא מיקרי אלא כשהגוף של המשכיר ונוטל בעד הפירות ככל שכירות דעלמא, אבל כשלוקח מעות בעד הגוף, זה מיקרי מכירה, ואין בו משום שכר שבת, אף שמרויח בזה, ולפי"ז במכס שאין שום גוף דכשנוטל המכס בעד הסחורה, היינו כאילו מכר לו המכס שהיה לו ע"ז הסחורה⁵ ולא נשאר למקבל שום דבר, אין בזה משום שכר שבת, עכ"ל. הרי דסובר [ולדבריו מוכרח כן מדברי המג"א ושו"ע הרב] דאפי' מכירה שנעשית בשבת עצמו ובאופן הרגיל ג"כ, אין בו משום שכר שבת.

ובאמת גם מלשון השו"ע הרב הנ"ל, במש"כ הרי מכרו לו לגמרי ליום זה ואין כאן שכר שבת כלל, "שאין הנכרי נותן לו שכר כלל אלא קנה ממנו לגמרי ליום זה", נראה דהטעם

בחול, ולכן מותר לעשותו בשבת, אין בו גם משום שכר שבת, משא"כ כשמוכר ומרוויח כמו שדרך לעשותו בחול, אעפ"י דהוא מותר כיון דנעשה ע"י נכרי, מ"מ אסור לקבל הרויח של שבת בפנ"ע משום שכר שבת, ומותר רק בהבלעה, עכתו"ד.

אמנם לפענ"ד זה אינו, ואבאר, דהנה בסי' רמ"ד (סעי' ט"ו) כתב הרב, וז"ל: וכשמשכיר המכס לנכרי יכול להשכירו ליום השבת בלבד שלא בהבלעה עם שאר הימים וכו', משא"כ במכס וכיוצא בו, שכשהשכירו לנכרי ליום השבת הרי מכרו לו לגמרי ליום זה ואין כאן שכר שבת כלל, שאין הנכרי נותן לו שכר כלל אלא קנה ממנו לגמרי ליום זה, והרי זה דומה למי שיודע שיביאו לו סחורה בשבת ומוכרה לנכרי מע"ש שיקבלנה למחר לעצמו, שאין בזה משום שכר שבת, עכ"ל. הרי בהדיא דבמכירה אין בו איסור משום שכר שבת.

ואפ"ל דבשו"ת בית שלמה (או"ח ח"א סי' ל"ו) כתב וז"ל: דהא כ' המג"א בסי' רמ"ד גבי מכס דבמכירה אין שייך שכר שבת, וטעמו נראה דלא אסרו חז"ל שכר שבת רק משום גזירת מקח וממכר וכמוש"כ רש"י, והיינו דאף שאין הישראל מרויח בשבת דהא השכיר לגוי הדבר קודם שבת, מכל מקום כיון שגוף הדבר הוא אף בשבת של הישראל, ואין לגוי בו בשבת רק קנין פירות, מש"ה הדבר של ישראל מרויח בשבת שנגזר עליה אטו מו"מ בשבת עצמו, אבל במכירה כמו במכס אף שמכר לו רק על שבת, א"כ כבר הרויח קודם שבת, ואין דבר של ישראל מרויח בשבת שנגזר עליה אטו מו"מ דשבת דקודם שבת אטו שבת לא גזרינן, ולכן מחדש שם דאם שכר מנכרי מרחץ דיכול להשכירו לנכרי אחר ליום השבת לבד, ואינו אסור משום שכר שבת, כיון דגוף המרחץ אינה של הישראל כלל והוא רק בשכירות אצלו וא"כ כשהשכירו לנכרי בשבת אין לו בו עוד כלל ע"כ הוא מותר, עיי"ש.

5. וביאור דבריו בזה, דסובר דבעל המכס יש לו איזה זכות ושתפות בהסחורה, וע"י שמשלם המכס מוכר לו הזכות שיש בהסחורה, ומיקרי מכירה ואין בו איסור שכר שבת.

מהלוקח בשבת, הוא מקבלו בשביל הישראל, ונמצא דהישראל הרויח בשבת שלא בהבלעה, ומאי מהני שנותן הנכרי לישראל המעות בהבלעה עם שאר כסף שהרויח בימי החול, הלא למעשה הרויח הישראל בשבת בפני עצמו, ונמצא דהוא שכר שבת שלא בהבלעה, וכמש"כ לעיל בשם המהר"ם שיק, אלא על כרחך דמש"כ הרב דמותר בהבלעה, מיירי במעות להתעסק, ובזה שפיר כתב הרב דהנכרי אסור לקבל מהלוויים דמי הריבית, בשביל יום השבת בפני"ע, אלא צריך לקבלו בהבלעה עם הרבית שמשלם בעד שאר הימים.

אמנם לאחר העיון זה אינו, דהמעין בשו"ע הרב (בסי' רמ"ג סעי' ה') לגבי מרחץ, יראה דהרב סובר דאם הנכרי נותן לישראל המעות שקיבל בעד רחיצה בשבת ביחד עם כסף שקיבל בעד רחיצת בימי החול, שפיר מקרי בהבלעה, ואין בזה משום שכר שבת, הרי דאינו סובר כמהר"ם שיק הנ"ל, ולדבריו גם כאן נוכל לפרש דמיירי במכירה, ומקרי בהבלעה כיון דנותן לישראל המעות בהבלעה.

אמנם לכאורה דברי הרב צ"ב, דהלא המג"א (בסי' ש"ו ס"ק ז'), וכ"ה בשו"ע הרב (שם סעי' ט'), כתבו וז"ל: ואעפ"י ששכרו לחודש אם התנה עמו לשלם לו כך וכך בעד כל יום ויום, אעפ"י שמשלם לו בסוף החודש שכר השבת בהבלעה עם שאר הימים, אין זה כלום, שלא נקרא הבלעה מה שמבליע לו יום השבת בשעת פירעון, אלא כשהיה שכר שבת מובלע בשכירת שאר הימים, דהיינו שהתנה עמו שישלם לו כך וכך בעד שמירת כל החודש, עיי"ש. הרי ראינו דאעפ"י דנתינת המעות להישראל היתה בהבלעה עם שאר הימים, מ"מ כיון דחיוב התשלום בשביל יום השבת חל בפני"ע, תו לא מהני הא דמשלם בהבלעה, א"כ כש"כ כאן דהישראל הרויח בשבת בפני"ע, דלא מהני מה שהנכרי הביא המעות בהבלעה.

דאין במכירה משום שכר שבת דלא נחשב שכר, וא"כ אפי' אם היה מוכרו לו בשבת אינו אסור. וטעם הדבר נראה, דבשכירות משלם בשביל השתמשות עם איזה חפץ [או שכר פעולה שאדם עושה בשבת], וגוף החפץ נשאר להמשכיר, והוא הרויח אותו יום מה שמשלם לו השוכר בשביל השתמשות בהחפץ, ואם לא היה מוצא מי שרוצה להשתמש בו באותו יום, היה מפסיד הרויח שהיה יכול לקבל בשביל אותו יום, ונמצא דהרויח שכר שבת, משא"כ במכירה, הרי הקונה משלם בשביל איזה חפץ שמכר לו, ואותו דבר יש לו שוויות כמו הכסף שמקבל, ונמצא דהמוכר לא הרויח כלל, רק החליף חפץ בשביל מעות עם מקבל, ואם לא היה מוצא מי שיקנו לו בשבת, לא הפסיד הרויח, דהא נשאר בחפץ משלו, רק היה צריך לחכות עוד זמן עד שימכרו, ונמצא דאין זה שכר כלל, והוא מותר.⁶

ובביאור דברי הרב (בסי' רמ"ה) נראה כוונתו, דז"ל הרב שם, מותר ליתן לנכרי סחורה למכרה או "מעות להתעסק בהן", ואעפ"י שהנכרי מתעסק בהן בשבת אין בכך כלום, והכוונה במ"ש "מעות להתעסק", נראה דהיינו שהנכרי לווה המעות לשאר נכרים בשביל רבית, ואז אם מקבל הנכרי הריבית בשביל יום השבת בפני"ע אז הוא אסור, כמבואר בסי' ש"ו במג"א ס"ק ז', וע"כ שפיר כתב הרב שצריך לקבל שכר שבת בהבלעה, משא"כ במכירה אפי' אם אינו בהבלעה הוא מותר.

לבאר אם מקרי בהבלעה כשנכרי נותן לישראל המעות שהרויח בשבת עם שאר המעות שהרויח בשאר הימים

ולכאורה אפ"ל דמוכרה דהרב מיירי רק במעות להתעסק, דאם אמרין דכוונת הרב דגם במכירה צריך להיות בהבלעה, צ"ע האיך מהני הבלעה בזה, דהלא הנכרי הוא שליח של ישראל למכור חפציו, וכשהנכרי מקבל מעות

6. ותו י"ל דרך כשמרוויח מכה הזמן של שבת, מקרי שכר שבת, וזה שייך בשכירת חפץ בשביל יום השבת, משא"כ כשקונה חפץ, אז הוא פועל בשביל החפץ, ואינו תלוי כלל בזמן השבת, ונמצא דלא הרויח בשביל שבת, ע"כ לא מקרי שכר שבת, ומלשון הרב שכ' שאין הנכרי נותן שכר כלל, נראה דלא מקרי שכר כלל.

דבעיניו מחזי כשליחו, ויבא להחליף ולהתיר שליחות ממש, דבזולת זה נראה דליכא טעם לאסור כלל, דרחוק לומר דחששו לרואים כיון דנעשה בכית גוי ובצנעה, עיי"ש, וכ"נ בשו"ע דהרב (במהדו"ב סי' רמ"ג) וז"ל: אי נמי התם לאו משום דמראית עין נגעו בה, אלא משום דכיון דעושה מלאכת ישראל בכיתו מחזי כשלוחו, וכאילו אומר לו לעשות בשבת וכו', וכהאי גוונא ממש אשכחן לשון מחזי כשלוחו גבי משכיר כליו לנכרי בע"ש וכו', עיי"ש.

ולפי"ז נראה דלא שייך האי חששא אלא כהשישראל משכיר הכלי בהדיא להנכרי בערב שבת, ויודע שבשביל לעשות בו מלאכה למחר משכירו, א"כ מחזי כשלוחו, משא"כ כשאין הישראל יודע בכלל אם נכרי ישתמש בכליו בשבת, והכל נעשה שלא בידיעתו, פשוט דלא מחזי בעיני ישראל המשכיר כשלוחו.

ולדבריהם היה נראה דאם ישראל יש לו איזה כלי מלאכה באיזה מקום ברשותו, ואומר לנכרי דבכל פעם שרוצה להשתמש בו יכול לעשות כן שלא בידיעתו, רק שיודיע לו אחר שבת שהשתמש בו וישלם לו, דמותר, דכיון דאין הישראל יודע מתי הנכרי ישתמש בו, ואין לו שום דין ודברים עמו בע"ש, בוודאי לא מחזי כשלוחו ומותר.

אולם אפילו לפי' צד השני שכ' המנורה הטהורה שם, וז"ל: אולם אפ"ל דאסרו מחשש דרואים יסברו שהשכיר לו להדיא על שבת, מכיון דאיכא רווחא לישראל, דגם בביתו של נכרי חיישנן למעט רואים, עיי"ש, וכ"ה בהדיא

וצ"ל דסובר הרב, דבשלמא שם חל חיוב תשלומים על יום השבת בפנ"ע, וע"כ אמרינן דאעפ"י דלא פרעו עדיין, מ"מ כיון דכבר מחוייב לשלם, נחשב דהישראל הרוויח בשבת, ולא מהני מה שפרעו בהבלעה, משא"כ כאן במרחץ, דמיירי דהנכרי שהוא קבלן לוקח המעות מהבאים לרחוץ, בזה סובר הרב להיות דקבלן לא נחשב כשליח דבעל הבית, רק נחשב שעבודתו הוא שלו, כמבואר בהרבה מקומות, א"כ כשקיבל הנכרי המעות לא נחשב כאילו הישראל קבלו, דהא אינו שלוחו, ורק כשמגיע המעות לידי ישראל אז נחשב דישאל הרוויח, וכיון דהוא בהבלעה, ע"כ מותר⁸.

אם יש לאסור כאן משום הא דקיימל"ן דכלים שעושים בהם מלאכה אסור להשכיר לנכרי בערב שבת

והנה חכם אחד העיר דאולי יש לאסור נידון דידן, משום הא דמבואר בסי' רמ"ו (סעי' א'), דכלים שעושים בהם מלאכה אסור להשכיר לנכרי בע"ש וכו', וטעם הדבר מבואר באחרונים (שם) בשם רבינו יונה, דכיון דיש ריוח לישראל כמה שהכלים נשכרים בשבת, ע"כ מחזי הנכרי כשליחו של ישראל, ומסתבר דכמו"כ בשבת עצמו אסור להשכירו, וא"כ כאן דהנכרי שוכר כלי כביסה מישראל בשבת ועושה בו מלאכה לכאורה יהי' אסור.

אולם לפענ"ד זה אינו, דלא מיבעיא לפי"מ דמבואר במנורה הטהורה (בקני המנורה אות י"א) וז"ל: ונראה דהא דאסרו בע"ש משום דמחזי כשליחו היינו דחששו להמשכיר עצמו,

7. ואין להקשות לפי"מ שכ' דהיכא דחל התחייבות בשביל יום השבת בפנ"ע, אעפ"י דפרעון נעשית בהבלעה, נחשב כשכר שבת, כמו"כ כאן כשקיבל הנכרי מעות מהרוחצים בשבת נתחייב הנכרי להישראל ליתן לו אותו סך מעות שקיבל, וא"כ למה לא נחשב כשכר שבת, זה אינו, דהא לא נעשה איזה התחייבות מהנכרי להישראל ליתן לו איזה סך מעות, אלא מחוייב למסור להישראל כל המעות שקיבל, ע"כ אמרינן דכל זמן שלא מסר המעות להישראל, לא נחשב דהישראל הרוויח, וכשמסרו בהבלעה עם מעות שקיבל בעד שאר ימים, שפיר נחשב שכר שבת בהבלעה.

8. ועי' בשו"ת מהר"ם שיק הנ"ל, בד"ה ואין להקשות, דכ' דהיכא דהנכרי המקבל כסף הוא אריס, דאז נחשב כאילו השכירו ושיעבדו הבעלים לאריס חלק במרחץ כדי שיוכל להרויח חלקן, ויש לו רשות להשכיר בשבת כוחו, וחלק ישראל הוי כהפקר אצלו בשבת, ואין הישראל יכול לעכב עליו, ונחשב כשותף, ולכן כשנותן לו המעות אז זוכה הנכרי בו, ומקרי שכר שבת בהבלעה, משא"כ בקבלן שאין לו זכות במרחץ, ואין לו זכות להשכיר אלא ברשות ישראל, וזכה הישראל בשכרו, ומקרי שכר שבת שלא בהבלעה, עיי"ש. הרי דגם המהר"ם שיק הבין דיש לומר סברא זו דכשהגיע המעות להנכרי לא זכה בו הישראל ומקרי שכר שבת בהבלעה, א"כ אפ"ל דכמו"כ סובר הרב לגבי קבלן, כיון דלא נחשב כשליח להישראל, ועיין.

לאסור מכח מראית העין, חדא, דהא מכח זה דנכרי עושה מלאכתו בכליו של ישראל בשבת אינו אסור, דהא בד' ובה' מותר להשכירו אעפ"י שהנכרי עושה בו מלאכה בשבת, רק האיסור הוא משום שרואים שנכרי יוצא בע"ש מפתח ביתו של ישראל, ותיכף אח"כ בשבת עושה בו מלאכה, ע"כ יש בו מראית העין, וא"כ במכונות כביסה שהנכרי אינו יוצא מפתח ביתו של ישראל כלל, אינו אסור, הגם שיש לומר דהרואה דהנכרי נותן מעות בהכלי ונמצא דשוכר הכלי בשבת, ועושה בו מלאכה אח"כ יהיה אסור, מ"מ נראה דהיות דכ"ר יודע דהישראל אינו יודע כלל אם נכרי משתמש בהכלי בשבת, וגם להישראל אין נפק"מ אם הנכרי יכבס בגדיו בשבת או בימי חול, אין שייך בזה מראית העין שיאמרו שישראל צוה להנכרי לכבס בשבת.

ותו ה' נראה, דלאותו צד דאמרינן דהאיסור הוא משום מראית העין כנ"ל, א"כ חוץ לתחום ישראל דלאו שייך מראית העין, אינו אסור, וכ"נ בפרמ"ג (משב"ז ס"ק א'), ואפי' בתוך תחום ישראל אם אין גרים שם רק נכרים, גם כן אינו אסור, דהא הישראל שאינו גר שם, אינו יודע כלל שיש שם מכונות כביסה ציבורי, ושהוא פתוח בשבת, ורק הדריים הנכרים יודעין, ולהם אין שייך לאסור מחמת מראית העין, ואפי' אם גר שם גם ישראלים, מ"מ הדיירים יודעים שישראל הבעה"ב אינו נמצא שם כלל, ובוודאי שלא צוה לנכרי שיעשה מלאכה בשבת, וע"כ אינו אסור.

סיכום היוצא מדבריני

היוצא לנו מזה, שאותם בעלי בתים מאחב"י שיש להם בנינים שגרים בו דיירים נכרים, ויש להם מקום בהבנין ששם יש הרבה מכונות כביסה (ווא"ש מאשי"ן) אוטומטית, אשר נותנים מטבע לתוך הקופה, ועל ידי זה מזוין החשמל והמאשי"ן מתחיל לכבס הבגדים, והדיירים מכבסים שם את בגדיהם, דזהו מותר בשבת, ואין בזה איסור מקח וממכר בשבת, וכן אין בזה משום שכר שבת, ואפי' כשהוא מונח בפרשת ישראל אין לאסור.

בפרישה (ס"ק ב'), שכתב וז"ל: ומשום מראית העין נמי ליכא אלא דווקא כשרואהו בע"ש יוצא מפתח ביתו, דאז נראה כשרואה למחר עושה מלאכה זו בשבת שבשליחתו עושה, ר"ל כאילו אומר עשה מלאכה זו בשבת כדי שיתן לו שכרו בשבת ונעשה בגרמתו המלאכה עי"ש, וכ"ה בדברי הב"ח (שם): לפיכך בע"ש אסור דמחזי כאילו העכו"ם עושה המלאכה מיד בשבת בכליו של ישראל ע"פ ציוויו דהא מסתמא ניחא ליה בהאי מלאכה כדי שיקח שכר, ואעפ"י דלא ניחא ליה מ"מ אסור מפני הרואים, עכ"ל, וכ"ה בדברי הלבוש, דכ' ואסור לפי שנראה כאילו הנכרי הוא שליחו של ישראל, הג"ה ואסור משום מראית העין, עי"ש, וכ"ה בערוך השלחן (סעי' ג') עי"ש.

וביאר דברייהם נראה דהיכא שהישראל צוה וזירז את הנכרי שיעשה מלאכתו בשבת, והיינו דמצד הנכרי לא היה נפק"מ, והיה יכול לעשות המלאכה בימי חול כמו בשבת, רק הישראל ביקש ממנו שיעשנו בשבת, כדי שיוכל להרוויח ע"י שמשכירו בשבת, דבימי החול יכול להשכירו גם לבני ישראל, אז כיון דהמלאכה נעשה עפ"י ציוויו ובגרמתו אז הוא אסור [אוילי האיסור הוא דנחשב כשליחו, או דמחזי כשליחין] ומכח זה אסור בכל אופן אפי' כשישראל לא אמר כלום להנכרי מתי שיעשה מלאכתו, רק הנכרי באה מעצמו להשכירו ליום השבת, כיון דמשכירו סמוך לשבת ועושה בו מלאכה למחר, נראה בעיני העולם כאילו הנכרי עושה מלאכתו עפ"י ציוויו של ישראל.

ולפי"ז נראה דגם בצירוף שכתבנו לעיל דהנכרי לוקח מאליו מרשות ישראל בערב שבת, ומשלם לו אח"כ, מ"מ כיון דרואים אותו דהוא לוקח חפץ מרשות ישראל בע"ש ועושה בו מלאכה בשבת הוא אסור, ודוחק לומר דיאמרו דהוא רק שואל החפץ, דא"כ בכל פעם שמשכירו להנכרי, מנא ליה להרואה שהנכרי יוצא מבית ישראל וחפץ בידו דהיה בשכירות, וע"כ דאפי"ה אסור כיון דבאמת הוא שכירות, ותו, דשכירות בדרך כלל יש לו קול דישאל זה משכיר כלים, א"כ גם זה הוא אסור.

אולם עכ"ז נראה דבמכונות כביסה לא שייך